

Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi

The International Journal of Economic and Social Research

2025, 21(2)

Sakarya'daki Restoran İşletmelerinde Kadın Girişimcilere Yönelik Nitel Bir Araştırma

A Qualitative Research on Women Entrepreneurs in Restaurant Businesses in Sakarya

Ayşe GENÇ¹ , Said KINGİR² ,

Geliş Tarihi (Received): 13.01.2025

Kabul Tarihi (Accepted): 08.05.2025

Yayın Tarihi (Published): 30.12.2025

Öz: Günümüz dünyasında giderek popüler hale gelen girişimcilik, hayallerini gerçekleştirmek için kendi işletmelerini kurmak isteyen birçok kişi içinde öncelikli bir hedef olarak öne çıkmaktadır. İş dünyasında rekabete karşı önemli bir alternatif sunan girişimcilik, profesyonel alanda sayıları giderek artan Türk kadınları için de önemli bir fırsat olmaktadır. Bu çalışmada restoran sektöründe faaliyet gösteren kadın girişimcilerin işletmelerini kurma ve sürdürme aşamasında yaşadıkları deneyimleri incelemeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmacı restoran sektöründe faaliyet gösteren 30 kadın girişimci ile yarı yapılandırılmış soru formu kullanarak derinlemesine görüşmeler gerçekleştirmiştir. Ayrıca, yarı yapılandırılmış görüşmelerin yanı sıra yapılandırılmamış görüşmeler ve gözlemler de kullanılmıştır. Katılımcılardan toplanan veriler 9 tema altında kategorize edilmiştir: iş fikrinin ortaya çıkış hikâyesi, başarılı bir girişimcide aranan özellikler, motivasyonlarının zorunluluktan mı yoksa fırsattan mı kaynaklandığı, iş kurarken sosyal çevreleriyle yaşadıkları deneyimler, iş kurma sürecindeki zorlu aşamalar, aile ile iş-yaşam dengesi, girişimcilik nedeniyle sosyal statüdeki değişiklikler ve iş kurma sürecinde kadın olmaktan dolayı karşılaşılan zorluklar, istihdam edilen kişi sayısı. Bu temalar MAXQDA 2020 yazılımı kullanılarak içerik analizi yoluyla analiz edilmiştir. Araştırma, Sakarya'da restoran sektöründeki kadın girişimciler için yakın sosyal ağlardan ve aileden gelen desteğin iş fikirlerinin ortaya çıkmasında çok önemli bir rol oynadığını, toplumun ataerkil yapısının ise kadın girişimciliği üzerinde önemli bir etkisi olmadığını ortaya koymuştur. Ayrıca, kişilik özelliklerinin kadın girişimcileri girişimci olmayanlardan ayırdığı, motivasyon faktörlerinin finansal kazancın yanı sıra, kendini onaylama ve başarı arzusunun da içerdiği tespit edilmiştir. Çalışmada ayrıca kadınların işlerini kurarken ve yönetirken karşılaştıkları sermaye temini, finansal zorluklar, personel sorunları, piyasada tanınmama ve aile ile iş hayatını dengeleme gibi çeşitli zorluklar tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Girişimcilik, Girişimci Kişiliği, Sosyal Ağlar, Kadın Girişimciliği, Restoran İşletmeleri,

&

Abstract: Entrepreneurship, which is becoming increasingly popular in today's world, stands out as a priority goal for many people who want to establish their own businesses to realize their dreams. Entrepreneurship, which offers an important alternative to competition in the business world, is also an important opportunity for Turkish women, whose numbers are increasing in the professional field. This study aims to examine the experiences of women entrepreneurs operating in the restaurant sector during the establishment and maintenance of their businesses. For this purpose, qualitative research method was used in the study. The researcher conducted in-depth interviews with 30 women entrepreneurs operating in the restaurant sector using a semi-structured questionnaire. In addition to semi-structured interviews, unstructured interviews and observations were also conducted. The data collected from the participants were categorized under 9 themes: the story of the emergence of the business idea, the characteristics of a successful entrepreneur, whether their motivation came from necessity or opportunity, their experiences with their social environment when starting a business, the challenging stages in the process of starting a business, family and work-life balance, changes in social status due to entrepreneurship and challenges faced due to being a woman in the business start-up process, and the number of people employed. These themes were analyzed through content analysis using MAXQDA 2020 software. The study revealed that for women entrepreneurs in the restaurant sector in Sakarya, support from close social networks and family played a crucial role in the emergence of business ideas, while the patriarchal structure of society did not have a significant impact on women entrepreneurship. It was also found that personality traits differentiate women entrepreneurs from non-entrepreneurs, and that motivational factors include self-affirmation and desire for success as well as financial gain. The study also identified various challenges that women face when starting and managing their businesses, such as capital procurement, financial difficulties, personnel problems, lack of recognition in the market, and balancing family and business life.

Keywords: Entrepreneurship, Entrepreneurial Personality, Social Networks, Women Entrepreneurship, Restaurant Business

¹ Bilim Uzmanı, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, genc_ayse86@hotmail.com, 0009-0004-6835-8671 (Sorumlu Yazar)

² Prof. Dr., Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, saidkingir@subu.edu.tr, 0000-0002-5459-3484
Bu makale Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü bünyesinde kabul edilen 'Sakarya'daki Restoran İşletmelerinde Kadın Girişimciliği' adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Bu makalenin daha öz ve değişik versiyonu 11. Uluslararası Ankara Bilimsel Araştırmalar Kongresinde sunulmuştur.

Atıf/Cite as: Genç, A. & Kingır, S. (2025). Sakarya'daki Restoran İşletmelerinde Kadın Girişimcilere Yönelik Nitel Bir Araştırma. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 21(2), 398-420.

İntihal-Plagiarism/Etik-Ethic: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and it has been confirmed that it is plagiarism-free and complies with research and publication ethics. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijaws>

Copyright © Published by Bolu Abant İzzet Baysal University, Since 2005 – Bolu

1. Giriş

Sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçilmesi ile birlikte önem kazanmaya başlayan girişimcilik, ekonomide bir üretim faktörü olarak yerini almıştır. İnsanın entelektüel çabasının ekonomik değere dönüştürülmesi olarak tanımlanan girişimcilik, gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ekonomilerinin yapılanmasında ve kalkınmasında önemli bir etken olarak görülmüştür. 70'li ve 80'li yıllarda bilgi çağıyla birlikte sosyal yaşamda da değişimler olmuş bu değişimlerden biri de kadın girişimciliğinin önünde engel olmadığı gerçeği olmuştur (Bayraktar, 2023, s.1). Girişimcilik faaliyeti ile kadın ekonomik özgürlüğünü kazanarak toplumda maddi ve manevi kazanımlar elde ettiği gibi bağımsızlık arzusunu gerçekleştirerek toplumda kadına olan bakışı da değiştirmiştir. Yiyecek-içecek sektöründe kadının yemeğe olan yatkınlığıyla bilinse de diğer alternatif turizm türlerinde olan girişimcilik modellerinde de kadınların etkin olduğu bilinmektedir. Yapılan kamu destekli hibelerle kadına verilen payın oransal olarak fazla olduğu da göz ardı edilmemektedir (Şeyhanlıoğlu ve Kingır, 2021, s. 300).

Yiyecek-içecek işletmelerinde beklentilerin ve müşteri sadakatının oluşmasının en önemli aktörleri girişimcilerdir. Turistlerin paradigmasıyla girişimciler içerisinde de kadın girişimcilerin etkin çabalar gösterdiği ve kalkınmaya önemli katkılar sunduğunu belirten birçok akademik çalışma yer almaktadır (İsa, İsmail Fuza, 2022; Emon, Nipa, 2024; Şeyhanlıoğlu, Hasoğlu, 2025). Bu çalışmada, kadınların daha yatkın olduğu yiyecek içecek sektörü olan restoran işletmelerindeki kadın girişimcilere odaklanılmıştır. Çalışmanın amacı restoran işletmelerinde faaliyet gösteren kadın girişimcilerin, işletmelerini kurma ve sürdürme aşamasındaki deneyimlerinin incelenmesidir. Bu nedenle Sakarya'da faaliyet gösteren restoran işletmelerindeki kadın girişimcilerin işletmelerini kurma aşamasında karşılaştıkları zorlukları kavramak ve motivasyon faktörlerini anlamak adına deneyimlerinin daha detaylı incelenebilmesi için nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir.

Çalışmanın öncelikle literatüre katkısı olacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda kavramsal çerçevede girişimcilik ve kadın girişimciliği teorik olarak incelenmiştir. Araştırma kısmında ise; Sakarya'da restoran işletmelerinde faaliyet gösteren kadın girişimcilerin işletmelerini kurma ve sürdürme aşamasında yaşadığı zorluklar ve kadınları girişimciliğe motive eden faktörler ortaya konulmaya çalışılmıştır.

2. Kavramsal Çerçeve

İnsanlar karşılanması gereken birçok ihtiyacı bulunan sosyal varlıklardır. Bu ihtiyaçlar ancak belli bir toplumun parçası olduklarında karşılanmaktadır. Toplum, insan ihtiyaçlarını başta ekonomik nitelikte olmak üzere çeşitli kurumlar aracılığıyla karşılamaktadır (Özyılmaz, 2016, s.4). Ekonomik kurumlar, para ile ölçülebilen ve karşılanabilen insan ihtiyaçlarına hizmet etmektedir. Bu ihtiyaçları karşılayan mal ve hizmetler, ekonomik kurumlar tarafından üretmekte ve bu kurumlar aracılığıyla ihtiyaç sahiplerine sunulmaktadır. Toplumun ekonomik ve sosyal gelişimi için doğal kaynakların, sermayenin ve emeğin bir araya getirilmesinin yanı sıra gerekli kurumların oluşturulması da elzemdir (Yıldız, 2019, s.3).

İnsan ihtiyaçlarını karşılamak üzere piyasada ücret karşılığı mal veya hizmet üreten ve sahibine kar getirmek için kurulan ekonomik birimlere girişim denilmektedir (Şekerler, 2006, s:5). Türk Dil Kurumu sözlüğüne (2025) göre girişim; "bir işe girişme, teşebbüs etme" olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2025). Bir işe teşebbüs etmenin birincil nedeni üretim faaliyetlerinde bulunmaktır. Toplumun ihtiyaçları doğrudan karşılanamadığı gibi, bu ihtiyaçlar doğal olarak hazır bir biçimde de bulunmazlar. Bu nedenle girişim,

doğada hazır olarak bulunmayan insan ihtiyaçlarını karşılamak üzere üretim faaliyetlerinde bulunmaktadır (Albayrak, 2022, s.5).

Piyasa ekonomisinde emek, sermaye ve doğal kaynak gibi üretim faktörlerini bir araya getirerek organize eden ve insan ihtiyaçlarını karşılamak üzere üretim faaliyetlerinde bulunan kişiye ise girişimci denilmektedir (Başar, Tosunoğlu, Demirci, 2001, s.7). Girişimci, ekonomi teorisinde emek sermaye ve doğal kaynakların yanı sıra dördüncü üretim faktörü olarak da ifade edilmektedir. Sözlük anlamı müteşebbis olan girişimci, ortaya çıkan fırsatları değerlendiren, yeni fırsatlar yaratan ve risk alan kişi olarak tanımlanmaktadır (Şekerler, 2006, s.6).

Girişimci ile girişimciliği ayırt etmek gerekirse girişimci, ekonomik fırsatları fark edip yeni projeler geliştiren ve bu projeleri risk alarak kazanca dönüştüren kişidir. Girişimcilik ise geliştirilen projeleri hayatı kolaylaştırmak ve zenginlik üretmek için gerçeğe dönüştürme sürecine denilmektedir (İlter, 2008, s.65). Xu (2020) girişimciliği; sınırlı sermaye kaynaklarına bakılmaksızın inovasyon yoluyla fırsatları belirleyip bu fırsatlardan yararlanarak değer yaratma süreci olarak tanımlar (Xu, 2020). Daha yalın haliyle girişimcilik, kar elde etmek amacıyla riski üstlenerek bir işe teşebbüs eden girişimcinin yapmış olduğu atılım olarak ifade edilebilir. Girişimcilik, finansal ödüller, kişisel özgürlük ve tatmin karşılığında fiziksel, finansal ve sosyal riskleri üstlenirken yeterli zaman ve çaba harcayarak yeni değer yaratma süreci olarak tanımlanmaktadır. Değer yaratmak için işle veya diğer uzmanlık alanlarıyla ilgili fırsatları değerlendirmeyi içeren bu süreç, fırsatlarla ilişkili riskleri yönetmeyi ve bir projeyi uygulamak için gereken tüm finansal, insani ve diğer maddi kaynakları harekete geçirmek için yönetim ve iletişim becerilerini kullanmayı içermektedir (Erdemir, 2018, s. 5).

Bireylerin çevrelerindeki potansiyel fırsatları belirlemek ve bunlardan yararlanmak için geliştirdikleri bir dizi faaliyeti ifade eden girişimcilik, günümüzde ekonomik kalkınmanın itici gücü olarak önemli bir rol oynamaktadır (Öztürk, 2016, s.5). (GEM) tarafından 29 ülkede yapılan araştırmaya göre, girişimciliği uygulayan ülkelerde ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir. Özellikle küreselleşmenin ardından girişimciliğin popüleritesindeki artışın başlıca nedenleri arasında yeni iş kurma yoluyla istihdam yaratılmasına, inovasyonun artmasına, ekonomik büyümeye ve genel toplumsal refaha yaptığı katkıları yer almaktadır (Albayrak, 2022, s.15).

Girişimcilik olgusu, gelişmekte olan ülkeler için “kalkınmaya”, az gelişmiş ülkeler için “yeniden yapılanmaya”, gelişmiş ülkeler için ise “zenginliğe” ve “refaha” giden bir yol olarak görülmektedir (Bayraktar, 2023, s.1). Bu nedenle iktisadi gelişmenin sağlanması ve toplumsal refahın artmasında olumlu bir etkiye sahip olan girişimcilik, güçlü ülke ekonomisinin şartlarından biri olmaktadır. Girişimcilik alanındaki yatırım projelerinin ülke ekonomisine katkılarının bahsetmek gerekirse:

- Milli gelirde artış eğilimi yaratılması.
- Açık veya gizli işsizliği ortadan kaldırmak için istihdam fırsatları yaratması
- Toplum üyeleri arasında eşit gelir dağılımının sağlanması
- Sanayileşmeyi yaygınlaştırması ve kalkınma sağlaması
- Ülkenin dış borcunu ödeyerek ödeme dengesizliklerinin ortadan kaldırılması
- Üretimde milli hammadde kullanımının sağlanması (Tahtalı, 2018).

Ülke ekonomisinin ilerlemesiyle birlikte girişimcilik ülkede siyasi, teknolojik ve bilimsel gücü artırarak küresel arenada rekabet avantajı sağlamaktadır. Ayrıca, ülke genelinde yaygın girişimcilik yatırımları bölgesel kalkınma farklılıklarının giderilmesine yardımcı olarak genel ulusal büyüme ve kalkınmaya öncülük etmektedir (Demir, Çoban, Yılmaz, 2017). Bu bağlamda, bir ülkenin ilerlemesine dinamizm kazandıran girişimcilik yatırımlarının önemli olduğu görülmektedir.

Türkiye’de girişimcilik, özellikle ülke ekonomisi için bir dönüm noktası olan 1980’lerden bu yana önemli gelişmeler kaydetmiştir. Bu dönemde, 24 Ocak 1980 İstikrar Kararlarının uygulanmasıyla birlikte

ekonomik büyümeyi hedefleyen stratejiler uygulamaya konmuş ve bu da ekonomi üzerinde olumlu bir etki yaratmıştır (Kamaç, 2018). Bu dönemde, 24 Ocak 1980'de alınan kararlarla ithal ikamesine dayalı kalkınma modelinden ihracat odaklı serbest piyasa ekonomisi stratejisine geçiş başlatılmıştır. İhracatı teşvik etmek için ihracatçılara mali teşvikler sağlanmıştır (Öztürk, 2016). 1980'li yıllar Türk girişimciliğinde ihracatın geliştiği ve serbest piyasa ekonomisinin benimsendiği bir dönem olmuştur. Serbest piyasa yaklaşımının benimsenmesi, girişimcilere küresel ölçekte genişleme fırsatları sağlamıştır. Sonuç olarak Türkiye, ekonomisini küresel piyasalarla uyumlu hale getirme konusunda önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Ayrıca, bu dönemde girişimcilik alanında kayda değer gelişmeler yaşanmış, piyasada yeni ve güçlü girişimler ortaya çıkmıştır. (İlter, 2008).

Toplumsal değerlerden etkilenen girişimcilik, özellikle 1970'ler ve 1980'lerdeki hızlı teknolojik gelişmelerin ve bilgi çağına geçişin ardından kadınların girişimcilikteki rolüne daha fazla odaklanılmasına yol açmıştır (Efe, 2019). Bu dönem, kadınların iş dünyasında ve girişimcilik faaliyetlerinde sadece cinsiyetlerine bağlı olarak farklı zorluklarla karşılaştıkları bir dönem olarak tanımlanmıştır (Narin, Marşap, Gürol, 2006). 21. yüzyıla doğru ilerlerken kadınlar, güç ve otorite elde etmek için önemli bir mücadele içine girmiş ve daha önce sadece erkeklere açık olan iş dünyasına artık kadınların da dâhil olduğu görülmüştür. Bununla birlikte kadınların iş gücüne aktif katılımı, gelişmekte olan ekonomiler için stratejik bir gereklilik haline gelmiştir (Çağlar, 2019). Kadınların iş yaşamında etkin olması yalnızca girişimcilik faaliyetlerinde değil konaklama işletmelerinde ve yiyecek-içecek sektöründe de çalışan bazlı artış görülmektedir (Şeyhanlioğlu, Kınır, 2023). Zenginliğe, refaha ve iş yaşamında yeni iş fırsatları yaratmaya giden yolun, ekonomik bağlamda "atıl kaynaklar" olarak adlandırılan kadınların girişimciliğe teşvik edilmesi ve desteklenmesinden geçtiği ilgili makamlar tarafından kabul edilmiştir (Yavuz Özgül, 2019). Ayrıca bilgi ve tutum düzeylerinin artmasıyla günümüzde daha başarılı neticelerin ortaya çıkması sağlanmıştır. Özgüveni yüksek başarılı neticeler elde edilerek gelecek yüzyıllara daha emin adımlarla ilerlemek önemli olmaktadır (Köksal, Şeyhanlioğlu, Oğuz, 2023).

Kadın girişimci, daha geniş ifadeyle evinin dışında bağımsız olarak veya başkalarını istihdam ederek kendi işini kuran ve yöneten; mal veya hizmetlerin üretilmesi, dağıtılması, pazarlanması ve satılmasından, gerektiğinde ortaklıklar kurulmasından ve işletmesini yürütmek için ilgili kurumlarla etkileşimde bulunmaktan sorumlu olan; işini organize etme, planlama, işletme, geliştirme ve potansiyel olarak kapatma sorumluluğunu üstlenerek tüm önemli kararları veren ve faaliyetlerinden elde edilen yatırımlar ve karlar üzerinde yetkiye sahip olan kadına denilmektedir (Erdemir, 2018, s. 25). Dolayısıyla, eczacı, doktor veya avukat gibi eğitim aldıkları alanlarda mesleklerini gerçekleştiren kadınlar girişimci olarak kabul edilmemektedir. Çünkü girişimcilik, üretim faktörlerini cesurca bir araya getirmeyi ve kâr ya da zarar dâhil tüm riskleri göze almayı gerektirmektedir (Yavuz Özgül, 2019).

Kadınların önemli bir kısmının girişimciliğe olan ilgisinin artması ve yeni işletmeler kurmaya yönelmesi, kadın girişimcilerin sayısında artışa neden olmuştur. Bu artışla birlikte girişimci kadınların genel özellikleri de az da olsa şekillenmeye başlamıştır (Yıldız, 2019). Kadınların homojen bir grup olmadığı göz önünde bulundurulduğunda, girişimcilik bağlamında incelendiğinde aralarında belirgin farklılıklar olduğu görülmektedir. Kentsel alanlarda yaşayan ve daha eğitilmiş olan kadınlar ekonomik bağımsızlıklarını korumak için girişimciliğe yönelme eğilimindeyken kırsal kesimde yaşayan, sermayeden ve eğitimden yoksun kadınlar öncelikle hayatta kalmaya ve geçimlerini sağlamaya odaklanmaktadır (Efe, 2019).

Türkiye'de yapılan araştırmalar, kadın girişimcilerin karşılaştığı bazı ortak zorlukların altını çizmektedir. Bunlar arasında kültürel ve sosyal bağlamlarda kadınların rollerine ilişkin katı kalıp yargılar, kadınlar arasında daha düşük eğitim seviyeleri, ailevi muhalefet, aşırı iş yükü, finansal zorluklar ve kadınların güven tesis etmek için erkeklerden çok daha fazla çaba gösterme ihtiyacı yer almaktadır (Erdemir, 2018). Kadın istihdamının yaşanan zorluklar açısından işletmelerin birim bazlı kolaylıklar gösterdiği bilinmektedir. Bu istihdamlarla kadın bireylerin kuruma aidiyet ve örgütsel bağlılıklarının da yüksek olduğu bilinmektedir (Yılmaz, Şeyhanlioğlu, Kınır, 2020). İster kentsel ister kırsal alanlarda faaliyet

gösterebilirler, girişimcilerin çok çeşitli niteliklere sahip olmaları beklenmektedir. Bunlar arasında risk alma, fırsatları belirleme ve değerlendirme becerisi, kararlılık, vizyon, yeniliğe açıklık, özgüven, güçlü bir başarı güdüsü, iletişim becerileri, liderlik yetenekleri, iç kontrol odağı ve bağımsızlık arzusu sayılabilir. Bu özelliklerin gelişimini etkileyen faktörler arasında aile geçmişi, yaş, eğitim düzeyi, cinsiyet ve daha fazlası yer almaktadır (Uluköy, Demirelli, 2014). Bu nedenle, girişimci olmak isteyen kadınların bu niteliklere sahip olup olmadıklarını değerlendirmek önemlidir. Bu bağlamda, kadın ve erkek girişimcilerin büyük ölçüde benzer özellikleri paylaştıkları söylenebilir (Albayrak, 2022). Kadın girişimcileri erkek meslektaşlarıyla karşılaştırdığımızda genellikle benzerlikler olduğunu görüldüğü de kadın girişimciler genellikle farklı motivasyonlar, iş becerileri düzeyleri ve profesyonel geçmişler sergilemektedir (Demir vd., 2017). Bununla birlikte, iş dünyasındaki kadın girişimcilerin iş yaşamının kalitesini vurguladıkları, yaratıcılığı, esnekliği ve insan merkezli bir yaklaşımı ön planda tuttıkları ve işlerini yönetirken sadece finansal hedeflere değil, sosyal ve kültürel hedeflere de odaklandıkları söylenebilir (Göküş vd., 2013). Bu nedenle kadın girişimciler, iş dünyasında olumlu bir etki yaratmak için kadın olmanın getirdiği benzersiz bakış açılarını ve hassasiyetleri etkili bir şekilde kullanabilmekte ve bu da genellikle olumlu sonuçlara yol açabilmektedir (Şahin, 2006). Bu araştırmada da Sakarya'da restoran sektöründe faaliyet gösteren kadın girişimcilerin deneyimleri nitel araştırma yöntemi ve içerik analizi ile incelenmiştir.

3. Araştırma Metodolojisi

Girişimcilik, bir ülkenin hem ekonomik hem de sosyo-kültürel gelişimini etkileyen kilit bir faktördür. Girişimcilik ve kadın girişimciliğinin etkileri literatürde sıklıkla incelenmesine rağmen, restoran sektöründe kadın girişimciliğine odaklanan araştırmaların eksikliği göze çarpmaktadır. Bu çalışma, Sakarya'da restoran işletme sahibi olan kadınların hayatları hakkında detaylı bilgi edinmek, karşılaştıkları zorlukları daha iyi kavramak, işletmelerini nasıl kurduklarını anlamak ve karşılaştıkları engelleri tespit etmek, esasen girişimcilik süreci boyunca yaşadıkları deneyimleri incelemeyi amaçlamaktadır. Bu çalışmanın bulguları, girişimcilik faaliyetlerinin kadınların ekonomik ve sosyo-kültürel yaşamlarında meydana getirdiği değişiklikleri vurgulayarak literatüre katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Ayrıca çalışma, girişimciliğin ekonomik ve sosyo-kültürel etkilerinin saha verileriyle ortaya konulması bakımından önem arz etmektedir.

Bilimsel çalışmanın ister kavramsal ister teorik veya pratik düzeyde olsun başlangıç noktası ana sorudur (Gökçe, Batman, 2022, s.47). Bu bağlamda çalışmanın istenilen amacına ulaşılabilmesi için ana soru ve alt sorular oluşturulmuştur.

Ana soru: Restoran sektöründeki kadın girişimciler girişimciliğin ekonomik ve sosyo-kültürel etkilerini nasıl değerlendiriyor?

Alt sorular: 1. Kadınları restoran sektöründe girişimci olmak için motive edici ve cezbedici faktörler nelerdir?

2. Bir iş kurmak ve yeni iş fırsatları yaratmak kadının sosyal statüsünde ne gibi değişikliklere yol açmaktadır?

3. Restoran sektöründeki kadın girişimcilerin işletmelerinin sürdürülebilirliği ve büyümesi için planları var mı?

Sosyal bilimlerde son çeyrek yüzyılda öne çıkan nitel araştırma yöntemleri bu çalışma için yaklaşım olarak seçilmiştir. Nitel araştırma, sorgulama, yorumlama ve bir sorunun doğasını kendi doğal bağlamı içinde anlama çabasını içermektedir. Gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemleri aracılığıyla bu yaklaşım, önceden var olan veya bilinmeyen sorunları ortaya çıkarmayı amaçlayan öznel-yorumlayıcı bir süreci temsil etmekte ve eldeki sorunla ilgili doğal olguların gerçekçi bir şekilde incelenmesini sağlamaktadır (Baltacı, 2019).

Çalışmada nitel veri toplama yöntemi olarak derinlemesine mülakat tekniği kullanılmıştır. Bu yaklaşım,

konuyla ilgili samimi yanıtları ortaya çıkarmak için açık uçlu sorular kullanılarak bire bir görüşmeler yoluyla veri toplanmasını içermektedir. Katılımcılar kişisel görüşlerini, deneyimlerini ve bakış açılarını kendi sözcükleriyle ifade edebilmektedir (Yavuz Özgül, 2019). Kadınların iş yerindeki davranışlarına daha detaylı ve kapsamlı bir bakış açısı kazandırmak ve araştırmanın biçimsel yönlerini anlamak amacıyla gözlemler de yapılmıştır. Bu gözlemler sırasında yapılandırılmamış görüşmeler yapılmış ve notlar alınmıştır. Bu görüşmelerden elde edilen veriler çalışmanın bulgular bölümünde sunulmuştur.

Saha çalışmasına başlamadan önce anket geliştirme aşamasında literatür taraması yapılmış ve alanında uzman iki akademisyenden geri bildirim alınmıştır. Görüşme formunda kadın restoran girişimcilerinin özellikleri, iş fikirlerinin ortaya çıkışı, iş kurma deneyimleri, çeşitli kurum ve kuruluşlardan aldıkları destekler, karşılaştıkları zorluklar, iş-yaşam dengeleri ve işletmelerine ilişkin beklentilerine odaklanan sorular yer almaktadır.

Bu çalışma Sakarya'nın Adapazarı, Serdivan ve Arifiye ilçelerinde kadın girişimcilerin iş adresleri esas alınarak gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında Sakarya'daki 30 kadın restoran sahibi ile araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak yaklaşık 1-2 saatlik görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın evrenini restoran sektöründeki kadın girişimciler oluşturmaktadır. Örneklem ise Sakarya'nın daha ulaşılabilir olan Adapazarı, Sapanca, Serdivan ve Arifiye ilçelerinde faaliyet gösteren restoran sektöründeki kadın girişimcilerden oluşmaktadır.

Çalışmanın saha verileri, hedef kitle içindeki bireylere ulaşarak, amaçlı örneklemenin bir türü olan kartopu örnekleme kullanılarak toplanmıştır. Kartopu örnekleme, konu hakkında yüksek bilgi düzeyine sahip bireyleri tespit etmek için etkili bir yöntemdir (Yıldırım, Şimşek 2016, s.122). Araştırmanın veri toplama aracı girişimci kadınlarla yapılan derinlemesine görüşmeler ve gözlemden oluşmaktadır.

Çalışmanın geçerliliğini sağlamak için katılımcılar yarı yapılandırılmış anketin giriş bölümünde katılımlarının tamamen gönüllülük esasına dayandığı konusunda bilgilendirilmiştir. Soruları yanıtlarken herhangi bir baskı veya etkiye maruz kalmayacakları ve elde edilen tüm bilgilerin yalnızca araştırma amacıyla kullanılacağı konusunda güvence verilmiştir. Bu yaklaşım, katılımcıların durumları ve deneyimleri hakkındaki görüşlerini daha dürüst ve açık bir şekilde paylaşmalarını teşvik etmeyi amaçlamıştır. Ayrıca, katılımcıların görüşlerini doğru bir şekilde yansıtmak ve araştırmanın güvenilirliğini artırmak için, doğrudan ifadeleri herhangi bir yorum yapılmadan bulgulara sunulmuştur.

Araştırmacı, kaydedilen tüm görüşmeleri bizzat yazıya dökmüştür. Deşifre işleminden sonra veri analizi, nitel veri analizi yöntemlerinden özellikle içerik analizi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Deşifre edilen veriler, bulgular bölümünde yorumlanmaya hazır hale getirilmek üzere kapsamlı bir şekilde gözden geçirilmiştir. İçerik analizi süreci, nitel ve karma yöntem analizlerindeki etkinliği ile tanınan MAXQDA 2020 yazılım paketi kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

4. Araştırma Bulguları

Bu bölümde, derinlemesine görüşmeler yoluyla elde edilen bulgular ve bu bulgulara dayalı olarak ulaşılan genel sonuçlar sunulacaktır. Araştırma bulgularının temelinin Sakarya'da restoran işletmelerinde faaliyet gösteren kadın girişimcilerden elde edilen veriler oluşturmaktadır. Demografik veriler, kadın girişimcilerin girişimlerini kurma ve sürdürme sürecinde önemli bir gösterge niteliği taşımaktadır. Katılımcıların demografik bilgileri Tablo 1'te detaylı olarak verilmiştir.

Tablo 1. Kadın Girişimcilerin Demografik Bilgileri

Kadın Girişimci	Yaş	Medeni Durum	Çocuk Sayısı	Eğitim Durumu
Katılımcı 1	41	Evli	2	Lise
Katılımcı 2	40	Evli	2	Lisans
Katılımcı 3	36	Evli	2	Lisans
Katılımcı 4	47	Boşanmış	2	Lise
Katılımcı 5	42	Evli	2	Lise
Katılımcı 6	44	Evli	1	Lisans
Katılımcı 7	43	Evli	2	Lise
Katılımcı 8	43	Evli	2	Önlisans
Katılımcı 9	38	Evli	2	Lisans
Katılımcı 10	47	Boşanmış	2	İlkokul
Katılımcı 11	41	Evli	1	Lisansüstü
Katılımcı 12	31	Bekâr	0	Lisans
Katılımcı 13	43	Evli	2	Lise
Katılımcı 14	40	Evli	2	Lisans
Katılımcı 15	32	Boşanmış	1	Lisans
Katılımcı 16	38	Evli	0	Lisans
Katılımcı 17	31	Evli	0	Lisans
Katılımcı 18	50	Evli	2	Lise
Katılımcı 19	40	Evli	2	Önlisans
Katılımcı 20	28	Evli	1	Lise
Katılımcı 21	34	Evli	1	Önlisans
Katılımcı 22	30	Evli	2	Lisans
Katılımcı 23	28	Evli	0	Lisans
Katılımcı 24	48	Boşanmış	4	İlkokul
Katılımcı 25	39	Evli	2	Önlisans
Katılımcı 26	59	Evli	2	Lisans
Katılımcı 27	45	Bekâr	0	Lise
Katılımcı 28	42	Evli	1	Lisans
Katılımcı 29	44	Evli	2	Lisans
Katılımcı 30	43	Evli	2	Lise

Görüşmeye katılan girişimci kadınların yaşlarının 28 ila 59 yaş aralığında değiştiği 40'lı yaşlarda yoğunlaştığı görülmektedir. Kadın girişimcilerin çoğunluğu evli ve çocuk sahibidir. Kadın girişimcilerin çoğunluğu üniversite düzeyinde eğitime sahipken, bunu lise eğitimi almış olanlar takip etmektedir.

4.1. Kadın Girişimcilerin İş Fikrinin Ortaya Çıkış Hikâyesi

Çalışmada, katılımcılara restoran girişimciliğini seçme nedenlerini araştırmak için iş fikirlerinin nasıl ortaya çıktığının hikâyesi sorulmuştur. Tablo 2'de araştırmada elde edilen iş fikrinin çıkış hikâyesi temasına ilişkin kodlar sunulmuştur.

Tablo 2. İş fikrinin ortaya çıkış hikâyesi temasına ilişkin kodlar.

Tema	Kod	Frekans	Yüzde
İş fikrinin ortaya çıkış hikâyesi	Hayalimdi	9	26,47
	İhtiyaç neticesinde doğal olarak	9	26,47
	Sevdiğim bir meslekti	7	20,59
	Kendi ayaklarım üzerinde durmak için	3	8,82
	Kendi işimin patronu olmak için	2	5,88
	İşimle ilişkiliydi	1	2,94
	Çocukların sağlıklı beslenmesi için	1	2,94
	E-Ticaret ile başlayıp dükkâna dönüştü	1	2,94
	Aile işletmesiydi	1	2,94
	TOPLAM	34	100,00

İş fikrinin ortaya çıkış hikâyesinde bazı katılımcıların görüşleri aşağıdaki gibidir:

Katılımcı 5: “Çocukluğumdan beri hep kendi işim olsun istedim ve iş hayatına atıldıktan sonra baktım ki o istek daha fazla arttı yapabiliyorum başarabiliyorum işte kamudan istifa etmemin sebebi de bu kendi işimi kurmak ve ticarete atılmak. Hayalimdi gerçek oldu.”

Katılımcı 3: “Bu bir hayaldi zaten herkesin olduğu gibi daha sonra eşimin bir işletmesi vardı büyük bir salondur eleman sıkıntısından dolayı küçültmeyi düşünüyorduk sonra dükkânı bölelim benim hayalimi gerçekleştirelim fikriyle bu kafeyi açtık.”

Katılımcı 4: “Restoran çocukluğumdan beri hayalim olan bir şeydi sadece işte kötü bir evlilik geçirdik ondan sonra ayrıldım. Biraz sıkıntılar maddi yaşadım ama hep bu hayalim vardı bir gün yemek üzerine bir yer açacağım diye 18 yaşından beri bir hayaldi bu ve dedim ki çocuklarımı okutacağım yerlerine yerleştireceğim ondan sonra kendi hayallerimin peşinde koşacağım ve öyle yaptım.”

Katılımcı 19: “Bu iş fikri zaten hep vardı hamur işi yapmayı seviyordum tatlı tuzlu her şeye hep hayalimde küçük bir işletme vardı açıp hani kendi yaptığım ürünleri sergileyebilmek çünkü etrafımdan da hep teşvik alıyordum ‘çok lezzetli olur işte böyle bir yer aç diye’ öyle bir hayalim vardı gerçekleştirdim.”

Katılımcı 23: “Benim çocukluğumdan beri hayalimdi. İstikrarlı hayal hakikattir diye bir şey var ya o hakikate dönüştü.”

4.2. Başarılı Girişimcide Olması Gereken Nitelikler

Çalışmada girişimci kadınları girişimci olmayanlardan ayıran özellikleri araştırmak için katılımcılara başarılı bir girişimci için gerekli nitelikler sorulmuştur. Tablo 3 'de araştırmada elde edilen başarılı bir girişimci için gerekli görülen nitelikler temasına ilişkin kodlar sunulmuştur.

Tablo 3. Başarılı girişimcide olması gereken nitelikler temasına ilişkin kodlar.

Tema	Kategori	Kod	Frekans	Yüzde
Başarılı girişimcide olması gereken nitelikler	Girişimcilik ruhunda etkili olan faktörler	Mevcut profesyonel ağlar	3	3,57
		Karşılaşılan ekonomik zorluklar	3	3,57
		Eğitim geçmişi	3	3,57
		Büyüdüğü aile ortamı	3	3,57
	Nitelikler	Cesaret/risk alma	21	25,00
		Özgüven	10	11,90
		Sıkı çalışma	10	11,90

	Başarı tutkusu	8	9,52
	Hırs	5	5,95
	Dürüstlük	5	5,95
	Sabır	4	4,76
	Samimiyet	3	3,57
	Girişimcilik ruhu	3	3,57
	İdealist	3	3,57
TOPLAM		84	100,00

Başarılı bir girişimci için gerekli nitelikler temasıyla ilgili kategoriler, girişimcilik ruhunu etkileyen faktörleri ve nitelikleri kapsamaktadır. Başarılı bir girişimcide olması gerek niteliklerle ilgili bazı katılımcıların görüşleri aşağıdaki gibidir:

Katılımcı 1: "Bence öncelikle özgüven olması gerekiyor yani ben bu işi başaracağım demesi gerekiyor çünkü çok fazla zorluklar var maalesef kadın girişimcilere gerçekten ayakta kalmak için önce kendine inanması gerekiyor"

Katılımcı 2: "Bir kere korkmayacak girişim yapmaktan acaba yapabilir miyim? Olur muyum? Düşüncesine girince hiç olmuyor. Korkmayacak cesaret edecek bazı şeylere düşecek kalkacak yani bunlar olur olmazsa olmazları diyeyim öyle çünkü zorlukları da var tabii ki hiçbir şey kolay değil. Ama cesaret etmeden de olmuyor. Hayallerinin peşinde koşacaklar gerçekten."

Katılımcı 5: "Kesinlikle yılmamak, korkmamak, cesaretli olmak."

Katılımcı 7: "Risk almak benim için kesinlikle çok önemli; hatta bu benim en büyük tutkum. Risk almayı gerçekten seviyorum. Benim için girişimcilik eşittir risk almaktır; risk almadan başarıya ulaşamazsınız."

Katılımcı 8: "Özgüveni olan kadın girişimci olur. Özgüveni olmayan zaten bu işi yapamaz. Ne kadar güzel yanları olsa da kolay bir iş değil alacaklar verecekler bu döngüyü sağlayabileceğine inanan, göze alan kadın başarır."

Katılımcı 16: "Risk almadan bir şey olmaz oturarak hiçbir şey olmaz bence sürekli yolda olmak lazım yani hapiste kalmamak lazım sürekli bir şeyler için uğraşmak lazım yenilik cesaret girişimcilik durduğumuz yerde hiç bir şey olmaz."

Katılımcı 17: "Risk almadan imkânsız kimsede bu cesaret olmadığı için olmuyor yoksa herkes girişimde olacak."

Katılımcı 20: "Risk almak girişimciliğin inanılmaz derecede önemli bir yönüdür. Geriye dönüp baktığımda, ilk düşüncelerime bağlı kalsaydım muhtemelen hiçbir ilerleme kaydedemezdim özellikle de borç almak söz konusu olduğunda. 2019'da çok mütevazı bir miktarla, yaklaşık 20-25.000 TL ile başladık. Bu riski bunu gerçekleştirecek cesarete sahip olmak olduğunu söyleyebilirim." almasaydık hiçbir şey başaramazdık. İlk başlarda yoldan geçen insanlar dükkânımıza bakıp ne olduğunu merak ediyordu çünkü tipik bir dükkâna benzemiyordu. İşte bu yüzden risk almak çok önemli. Bunun ötesinde, başarılı olmak için öncelikle insanların ne istediğini anlamak ve aynı derecede önemli olarak güçlü kişilerarası becerilere sahip olmak çok önemlidir. Başarının anahtarının önce risk almak, sonra da

Katılımcı 26: "Risk almayı severim risk alırım ama risk alırken de gözü kara riskler almam yapabileceğim riskler alırım. Böyle ayakları sağlam basarak giderim bir anda böyle ben şunu yapayım diyerek girmem. Boşa girişim olmadı burası çok ufak bir yerle başladı şu anda bu halde."

Katılımcı 28: "Cesaret tabii en başta cesaret çok önemli yani cesaret etmeden ne hayal ederseniz edin gerçekleştiremiyorsunuz. Pozisyon almak gerekli bu uygulamaya geçebilmek o harekete geçirebilmek çok önemli ve kesinlikle parayı ikinci planda tutmak gerekiyor."

4.3. Kadın Girişimcilerin Motivasyonları Zorunluktan mı? Fırsattan mı?

Kadın girişimcilerin, girişimcilik motivasyonlarının zorunluluk kaynaklı mı fırsat kaynaklı mı olduğunu anlamak adına katılımcılara sorulmuştur. Tablo 4.'de araştırmada elde edilen motivasyonun zorunluktan veya fırsattan kaynaklanması temasına ilişkin kodlar sunulmuştur.

Tablo 4. Motivasyonun zorluktan veya fırsatlardan kaynaklanması temasına ilişkin kodlar.

Tema	Kategori	Kod	Frekans	Yüzde
Motivasyonun zorunluluk veya fırsatlardan kaynaklanması	Zorunluluk Kaynaklı	Aile ekonomisine katkı	3	7,14
		Bağımsız olma	3	7,14
	Fırsat Kaynaklı	Kendini kanıtlama	13	30,95
		Başarı arzusu	10	23,81
		Kendi işinin patronu olmak	6	14,29
		Sosyalleşme fırsatları	4	9,52
TOPLAM			42	100,00

Motivasyonun zorunluktan veya fırsattan kaynaklanması teması ile ilgili kategoriler; zorunluluk kaynaklı ve fırsat kaynaklıdır. Motivasyonun fırsat kaynaklı mı zorunluluk kaynaklı mı olduğuna dair bazı katılımcı görüşleri aşağıdaki gibidir.

Katılımcı 5: “Başarı arzusu bence ön planda. Yani ticari kimliğimin olması beni daha yükselteceğine inandım.”

Katılımcı 7: “Başarı arzusu, kendini kanıtlama ve kendi işimin patronu olmak. Başarı arzusu en güzeli başarı geldiğinde kazandığınız parayı hiçbir şekilde görmüyorsunuz. Başarı paradan çok daha lezzetli ben hep çalışma arkadaşlarıma da aynı şeyi söylüyorum. Arkadaşlar başarı çok daha lezzetli para kazanılır bugün bu işi yapamazsınız başka bir iş yaparsınız ama az ama çok kazanırsınız. Fakat bir yerde isminiz zikrediliyorsa yani şuraya ben ismimi yazdırmak için çok mücadele verdim ve ben oraya altın harflerle isim yazılacak dedim ve bunun için gecemi gündüzüme kattım. 17 saat çalışıyorum 2 çocuk annesi olmama rağmen yine de pes etmeyeceğim diyorum. O ismim orada duracak hayallerime kavuşana kadar hedeflerime kavuşana kadar daha çok kadına iş istihdamı sunana kadar devam edecek.”

Katılımcı 13: “Yapamazsın dedikleri için. Yani kendimi kanıtlama.”

Katılımcı 28: “ Kendini kanıtlama isteği biraz daha geçerli benim için çünkü zaten hep bir şeyler yapıyordum. Aslında ama biraz daha bireysel olmak istedim belki de şimdi daha iyi anlıyorum yani bu işe neden öyle başladığımı biraz kendime, kendimi kanıtlama isteğiydi o benim için.”

4.4. Kadın Girişimcilerin İşlerini Kurarken Sosyal Çevre ile İlgili Yaşadıkları

Girişimciliğin ortaya çıkmasında sosyal çevrenin etkisi incelenmiştir. Tablo 5’de araştırmada elde edilen iş kurarken sosyal çevre ile yaşananlar temasına ilişkin kodlar sunulmuştur.

Tablo 5. İş kurarken sosyal çevre ile yaşananlar temasına ilişkin kodlar.

Tema	Kategori	Kod	Frekans	Yüzde
İş kurarken sosyal çevre ile yaşananlar	Yakın çevrede girişimci olma durumu	Yakın çevrede girişimci	11	11,09
		yok		
		Kardeş girişimci	5	5,49
		Ebeveyn girişimci	5	5,49
		Eş girişimci	2	2,20
		Yakın çevrede birisi	2	2,20
		girişimci		
		Arkadaş girişimci	1	1,10
		Çocuğum girişimci	1	1,10
		11	12,09	
	Ailenin destek olma durumu	Aile destek oldu	16	17,58
		Ebeveyn desteği	5	5,49
		Aile destek olmadı	3	3,30
		Kardeş desteği	2	2,20
	Ataerkil toplumun etkisi	Hayır, etkisi olmadı	20	21,98
		Evet, etkisi oldu	7	7,69
TOPLAM				91

İş kurarken sosyal çevre ile yaşananlar teması ile ilgili kategoriler; yakın çevrede girişimci olma durumu, ailenin destek olma durumu, ataerkil toplumun etkisi şeklindedir. İş kurarken sosyal çevre ile ilgili bazı katılımcı görüşleri aşağıdaki gibidir.

Katılımcı 2: “Benim annemin yuvası vardı yaz okulu yuva çocuk yuvası kreş o şekilde annemin girişimciliği de hepimize geçmiş diyebilirim. Hiç yuvaların olmadığı özel kreşlerin olmadığı zamanlarda açmıştı 16 yıl kadar işletmişti bayağıda ses getirmişti Sakarya’da sonrasında ondan kaynaklı bir durumumuz oldu. Ataerkil konumda yaşamak beni çok etkilemedi açıkçası. Ailemde her zaman destekçim oldu.”

Katılımcı 3: “Hayır ataerkil bir toplum etkilemedi. Ailem destek oldu. Kadın olarak girişimci çok yok çevremde eşim girişimci zaten yıllardır bu işleri yapıyor ticaretle ilgileniyor işletmesi var ondan deneyim kazandım.”

Katılımcı 9: “ Yakın çevrede değil de bu kafe ilk açılırken birkaç kişilerden fikirler aldık sağ olsunlar çok yardım edenler de oldu fikir amaçlı ama ataerkil bir toplumda yaşamak etkilemedi. Kendi tarafım zaten çok destekti eşimin tarafı da dâhil bütün herkes inanılmaz derecede destekledi. Ben bu kadar destekleyeceklerini düşünmemiştim. Hatta şu anda bile hep gelirler sorarlar hep bir destek olurlar. Hiç kimse köstek olmadı bu işte çok güzel oldu.”

Katılımcı 11: “Ailem sonuna kadar destekçi ve ataerkil bir toplumda yaşamak hiç beni zorlamadı. Onun zorluğunu hiç yaşamadım bunun belki de ailemin bana desteği sayesinde bu zorluğunu yaşamadım. Hep çevrem destekçi vardı. Yaparsın edersin ki sonuçlarını böyle aldıkça çok iyi oluyor çok iyi oluyor bak burası da böyle oldu şeklinde hep desteğini aldım gerek sosyal çevrem gerek de ailemin, herhangi bir sıkıntı yaşamadım.”

Katılımcı 15: “Baktığımız dükkândaki emlakçılar ikimizi kadın olarak gördüğünde bayağı bir şaşırdılar 3 erkek olarak gelmişlerdi dükkânı göstermeye 3 bayan müteşebbis dediler. Birde yanımda kız kardeşim vardı yok dedik iki kadınız falan aşırı destek oldular bu arada kötü bir örnek vermiyorum ama çok da şaşırmışlardı ikimizin kadın olmasına işte çok destekliyoruz inşallah tutar dediler. Annem ve babam en büyük destekçim zaten. Yakın çevremde girişimci yok.”

Katılımcı 16: "Ben şanslı taraftayım; maddi ve manevi olarak ailemden ve sosyal çevremden çok destek gördüm. Bu yüzden gerçekten şanslı olduğumu düşünüyorum. Ancak ataerkil bir toplumda yaşamının etkilerini hissettim. Örneğin, toptancılarla konuşmalarımız sırasında ya da işletme sahibi olarak karşılarına çıktığımda, 'Kadın girişimci mi?' gibi bir tepkiyle karşılaşabiliyorum. Çalışanlarımın da kadın olması, bazı insanlara başta antipatik gelebiliyor. Tabii sempatik bulanlar da var. Türkiye'nin bu konuda değiştiğini ve insanların artık bu duruma daha sıcak baktığını düşünüyorum."

Katılımcı 28: "Tabii şöyle bir şey var şimdi kafe restoran sektörü erkek egemen olan bir sektör yani direkt olarak aslında çok olumsuz bir şey yaşamadım. ama indirek olarak yaşadığım şeyler oldu bence işte malzeme alımında çok ciddiye alınmamak ya da belki de yeni bir işletmeci girişimci olduğum için de olabilir ama tabii bugüne göre kıyasladığımda yani en başındaki ile hiç alakası olmayan bir süreçteyiz şu anda artık o çok ciddiye almayan adamlar şu an kendileri geliyorlar mesela bir şeyler vermek için yapmak için ya da mesela ulaşamadığım o firmalar bir şekilde beni çok ciddiye almayanlar artık hani sponsor bile olmak istiyorlar. E tabii bu güzel bir duygu. Kurulum aşamasında ailemden destek gördüm özellikle eşimden destek gördüm bir destek olmadan olacak bir şey değil tabii ki de çünkü bir yatırım sermayesi gerekiyor. Yani bir kafe restoran işinde. Benim abim çok girişimci ruhlu biridir. O çok hızlı bir şekilde yeni bir şey kabul edip 2 gün içerisinde bir yeni bir işe girişebilir. O beni çok cesaretlendiren biri. Burayı açarken de mesela ben bu bulunduğunuz yeri uzaktan gördüğümde ona bir kere bir söyledim o akşam biz burayı tutmuş olduk. Böyle çok hızlı harekete geçirir o benim için çok etkili biri."

4.5. Kadın Girişimcilerin İşlerini Kurarken En Çok Zorlandıkları Aşamalar

Kadın girişimcilerin işlerini kurma ve sürdürme aşamasında en zorlandıkları aşamalar incelenmiştir. Tablo 6.'da araştırmada elde edilen işlerini kurma ve sürdürme aşamasında en çok zorlandıkları aşamalar temasına ilişkin kodlar sunulmuştur.

Tablo 6. İş kurarken en çok zorlanan aşamalar temasına ilişkin kodlar.

Tema	Kategori	Kod	Frekans	Yüzde
İş kurarken en çok zorlanan aşamalar	Zorlanma durumu	Zorlandım	10	9,01
		Zorlanmadım	2	1,80
	Sermaye edinme ve finansal zorluklar	Hibe ve kredi desteklerinden faydalanamama	11	9,91
		İşletmeyi kendi kişisel birikim ve öz sermaye ile kurma	2	1,80
		Kamu veya özel kurumların özel şartlarını sağlayamama	2	1,80
	Personel sorunu	Aile ve yakın çevre aracılığı ile sermaye temini	1	0,90
		Nitelikli personel bulma zorluğu	3	2,70
		Restoran çalışma saatlerinin uzun olması	2	1,80
	Zorlanma aşamaları	Personel devamlılığını sağlayamama	2	1,80
		Restoran işletmelerinin kalıcı bir iş olarak görülmemesi	2	1,80
		Müşteri memnuniyetini sağlayacak personel azlığı	1	0,90
	Zorlanma aşamaları	Tanınmıyor olmak	8	7,21
		Deneyim eksikliği	5	4,50
		Dönemsel sıkıntılar	3	2,70
		Sürekli artan fiyatlar	2	1,80
		Vergilerin ve giderlerin yüksek olması	2	1,80
		Prosedürlerin ağır işlemesi	2	1,80
		Aileden kaynaklı sorunlar	2	1,80

	Toplumsal bakış açısı	2	1,80
	Başta olumsuz eleştiriler yapılması	2	1,80
Bu aşamalar	Pes etmemek	5	4,50
için çözüm	Planlı hareket etmek gereklidir	4	3,60
önerileri	Sabırlı olmak	4	3,60
	İşletmenin sürdürülebilirliğini sağlamak	4	3,60
	Personel memnuniyetinin sağlanması	4	3,60
	Sermaye olmadan işe girilmemeli	3	2,70
	Tanınmak için reklam vermek	3	2,70
	Personelin işletmeye bağlılıklarının sağlanması	3	2,70
	Kadın girişimciliği desteklerinin yaş sınırının yükseltilmesi	3	2,70
	Devletten destek alınması	2	1,80
	Personel memnuniyeti=müşteri memnuniyeti	2	1,80
	Kaliteli hizmet sağlamak	2	1,80
	İşi sıkı takip etmek gereklidir	2	1,80
	Restoran sektöründeki çalışma saatlerinin düzenlenmesi	2	1,80
	Sermayede aileden destek almak	2	1,80
TOPLAM		111	100,00

Kadın girişimcilerin işleri kurarken en çok zorlanan aşamalar teması ile ilgili kategoriler; Zorlanma durumu, Sermaye edinme ve finansal zorluklar, personel sorunu, zorlanma aşamaları ve bu aşamalar için çözüm önerileri şeklindedir. En çok zorlanılan aşamalarda bazı katılımcı görüşleri aşağıdaki gibidir.

Katılımcı 1: "Maalesef kadın girişimcilere çok fazla zorluklar öne sürüyorlar. Sermaye edinmede zorlandım KOSGEB'e başvurduk ama 3000-4000tl para çıkıyor oda onun faiziydi bilmem nesiydi o yüzden alamadım. Pandemi öncesinde kadın girişimcilere çok destek olduğu belirtildi yapılan masraflar falan bir şey çıkmıyor yani ben koskoca inşaat yaptım kendi yerim olduğu için kredi çıkmadı."

Katılımcı 2: "Sermaye edinmek için KOSGEB'e başvurmak istedim ama yaştan kaybettim. 30 yaş sınırı koymuşlar. 30 yaş altındaki bir insan ne yapabilir ki? Ben üniversite mezunu bir kadın olarak devlete katkıda bulunmak istemişim ama çok fazla vergi ödüyoruz. Tam iyi bir yere geleceğiz diyoruz bir ton vergi ödüyoruz. Bunu ödemekten çekinmiyorum ama devletin bu konularda kadın girişimcilere destek vermesi gerektiğini düşünüyorum."

Katılımcı 4: "Prosedürler baya ağır yani şöyle girişimci bayanlar için gerçekten görüldüğü gibi değil asla değil hani böyle KOSGEB desteği gibi bir şey yok mesela yeni bir iş yeri açmış insan kira stopajıydı vergisiydi. Zaten girişimcileri en çok geri adım attıran olay bu vergiler ve şartlar. İlk iş yeri açarken vergiler insanın boynunu çok büküyor. Ben restorandım ama anlaşmalı iş yerleriyle çalışıyorum yoksa altından kalkamam."

Katılımcı 5: "Kesinlikle sermaye, sermaye olmadan bu işi kurmak mümkün değil. Şartlar iyileştirilmeli."

Katılımcı 7: "İşletmemi açtığım zaman doların çok fırladığı bir dönemdi. Esnaf kredisine başvurdum vermek istemediler. Kredi alabilmek için kooperatifin kapısında yattım diyebilirim. O krediyi kullanmasaydım burayı açamazdım. Bir gittim üç gittim bana vermek zorundasınız dedim. Sağ olsun müdür bey, 'bizzat gittim gördüm bu kadın çok emektar bir kadın.' dedi. O şekilde kredim onaylandı."

Katılımcı 2: "Personelde sıkıntı oldu bizim için alıyorsunuz insanlara iş beğendiremiyorsunuz. Bu tür sıkıntılara rastladık. Ayrıca işletmeyi tamamen personele bırakamıyorsunuz çünkü kimse kendi işi gibi

sahip çıkmıyor ilgilenmiyor. Biz mesela müşterilerle tek tek birebir ilgileniyoruz güler yüz gösteriyoruz ama yalnız bıraktığımızda bilemiyoruz nasıl olduğunu.”

Katılımcı 11: “En büyük sıkıntı hep personel oluyor kalifiye personel yok garsonluk ya da baristalar hep böyle geçiş aşamasında işte üniversiteden sonra iş bulana kadar askere gidene kadar şunu yapana kadar fabrika beni çağırana kadar baktıkları için sektöre en başında da şu anda da çok büyük bir problem.”

Katılımcı 12: “Çalışma hayatında zorlandığımız noktalar oluyor çünkü eleman çıkabiliyor birden işler yolunda gitmeye biliyor böyle problemler yaşayabiliyoruz. Sürekli kurye çıkıyor veya aşçı çıkıyor yanlış bir şey yapıyorlar memnuniyetsizlik yaratıyorlar sürekli problemler oluyor.”

Katılımcı 14: “Personel bulmakta çok zorlandık. Sırf müşterilerin ego tatminlerinden dolayı gençler bu işi tercih etmiyorlar. Ya da çok kısa süreliğine çalışıyorlar sadece bir telefon alana kadar atıyorum hani sebat etmek yok. Eskiden garsonluk mesleğine bir saygı vardı severek yaparlardı. Temsili oyun oynayarak yaparlardı. Severek yaptıkları çok belli olurdu ve ilişkiler çok güzeldi müşteri çalışan ilişkileri çok güzeldi tabii ki işlerimize de yansiyordu. Ama şimdi tam tersi oluyor sürekli personel değişmesi işlerimizi olumsuz anlamda etkiliyor. Personel bulma sıkıntısı beni çok fazla strese sokuyor işte işkur'la sürekli bu konuda istişare halindeyiz ama maalesef durum bu şekilde yani en büyük sıkıntıyı şu an personel bulmakta yana yaşıyorum.”

Katılımcı 25: “En çok personel sıkıntısı yaşadık bölgesel bir sorun burada onun dışında tabii yeni açılan bir yerin deneyimsizliği de birazcık zorladı bizi ama onun sonrasında toparladık.”

Katılımcı 26: “Personel sıkıntıları var. Eleman bulmak çok zor sadece bende değil bütün işletmelerin sorunu var açıkçası eğitilmiş eleman bulmak zaten çok zor çocukları eğitene kadar sezon bitiyor çocuklar genelde okullar açılana kadar çalışıyor.”

Katılımcı 28: “Aslında birçok noktada zorlandığımı fark ettim siz sorduğunuzda. Bir kere bulunduğunuz yer yani bulunduğumuz konum çok zor bir konumdu. Özellikle o yıllarda çok daha zordu şu anda biraz daha kolaylaştı ama tamamen turistik ve yazın 1-2 ay dolu olan bir yerdi burası. Dolayısıyla hem personel bulmada çok sıkıntı çektik hem ürün tedarikinde malzeme tedarikinde çok sıkıntı çektik. Başlangıçta bu sistemi oturtmak burada bu bölgede çok zor oldu çok emek sarf etmemiz gerekti. Yani 7 24 satın almayla mücadele edip çünkü burada olmadığı için ya İzmit'e gitmemiz gerekiyor ya Sakarya'ya gitmemiz gerekiyor burada hiçbir şey yoktu personel de yoktu personel için konaklama sağlamamız gerekti vesaire hani çok emek sarf etmemiz gerekti burada bu işletmeyi açmamız için.”

Katılımcı 29: “Her zaman personel bulmak, tutundurma çalışma, anlaşma keşke imkânımız olsa da kimse personelle çalışmak zorunda kalmasa o kadar yani olmadan da olmuyor maalesef ama çok zor yani onların istedikleri bizim isteklerimiz çalışma saatleri öyle bir sektör ki yani belli bir çalışma saatimiz yok.”

Katılımcı 10: “Belki ticaretteki deneyimsizliğimdi. Üretmek başka ama ticaret başkaydı”

Katılımcı 22: “Pazarda tanınma kısmı işyerini açtıktan 12 ay sonrası bizim odaklandığımız nokta oldu. Aslında en başında odaklanmamız gerekirken biraz ona geç kaldık. Ama biz buraya ilk bir marka adı altında açtığımız için marka ismi bizim için çok büyük avantajdı. Güzel işler yapmamızın sebebi de markaydı daha sonrasında olumsuzluklar yaşadık. Sonra o markayı bırakıp kendi markamızı kurduk. Şu an 3 aydır kendi adımız altında hizmet veriyoruz daha önce kurumsal bir firmanın bayisiydik yine aynı sektör tatlı yiyecek ama o tanınma tanıtma pazarlama reklam özellikle bayağı bir harcadık yani buraya kurarken yatırımımızın neredeyse çeyreği kadar da bir reklam harcadık bir buçuk senedir.”

Katılımcı 30: “Pazarda tanınma aslında yani reklam en büyük etken ne olursa olsun işi ne kadar iyi yaparsanız yapın nerede olursanız olun bilinmiyorsanız iş yapamıyorsunuz en büyük etken reklam.”

4.6. Kadın Girişimcilerin Aile ile İş Yaşamı Arasındaki Denge Durumu

Kadın girişimcilerin karşılaştıkları zorlukları anlamak için, restoran sektöründeki girişimcilik faaliyetlerinde aile hayatı ile iş yaşamı arasındaki denge durumu incelenmiştir. Tablo 7.'de araştırmada elde edilen aile ile iş yaşamı arasındaki denge durumu temasına ilişkin kodlar sunulmuştur.

Tablo 7. Aile ile iş yaşantısı arasındaki denge durumu temasına ilişkin kodlar.

Tema	Kod	Frekans	Yüzde
Aile ile iş yaşantısı arasındaki denge durumu	Annelik ile girişimcilik arasında denge kurmakta zorlandım	8	27,59
	Aile ile iş arasındaki denge kendi kendine sağlandı	6	20,69
	Aile hayatım sona erdi	6	20,69
	Çocuklar ile daha az ilgilenabiliyorum	5	17,24
	Çocuklarımı ihmal etmiyorum	2	6,90
	Evde daha sinirli oluyorum	2	6,90
TOPLAM		29	100,00

Aile ile iş yaşamı arasındaki denge durumu hakkında bazı katılımcı görüşleri aşağıdaki gibidir.

Katılımcı 1: “Zor oluyor tabii ki çocuklar sonuçta bir annenin evde olmasıyla dışarıda çalışması arasında çok fark var ama ne oluyor her istediklerini alabiliyoruz evde otursam sadece yemek yapabilirim, gezdirebilirim. Ama şimdi ekonomik anlamda çok rahatım istedikleri her şeyi alabiliyorum.”

Katılımcı 5: “Ticareti yapmak çok güzel kadın girişimci olmak çok güzel ama bir yandan annenin bir yandan eşin bunları dengelemek gerçekten zor. İlk başladığım zamanlarda daha çok zorlandım ama sonradan o dengeyi oluşturabiliyorsun tıpkı hayat gibi bir şekilde öğreniyorsun.”

Katılımcı 11: “Çok çok zor bir denge bazen böyle pes edip bayrakları indirdiğimizde oluyor. Hayat bu kadar uzun değil ne kadar yaşayacağımız belli değil çocuğuma odaklanalım dediğim çok zaman oluyor. Önceden ben hafta sonları dâhil geliyordum işe onu anneme bırakıyordum. Ama eğer ben çocuk yapmaya karar verdiğim belli bir şeyler olmalı. Şuna inanıyorum ben buranın başında eskisi gibi çok daha uzun saatler duruyor olsaydım işimiz çok daha farklı olabilirdi. Bu dengeyi sağlamak gerçekten çok zor ve yıpratıcı.”

Katılımcı 18: “Eşim sağ olsun tabii ki üretimi ben yaptığım için saatler süren bir üretim oluyordu. Mesela bugün sabah girdik biraz önce çıktık. Bazen evi aksattığım olmuyor mu tabii ki oluyor yani yemek yapamıyorum mesela atıyorum çok evde zaman geçiremeye biliyorum ama bu açıkların hepsine eşim tolere ediyor sağ olsun.”

Katılımcı 19: “ Benim ilk çalışma hayatım olduğu için tabii biraz zorlandım. Bir de ailesine çok verici bir insanım hani böyle acaba onları biraz aksattım mı acaba çocukları falan ama zamanla onu da oturttuğumu düşünüyorum.”

Katılımcı 20: “ Zor yani özellikle bu sektörde olup 2 tarafı dengede tutabilmek bence çok zor yani çalışma saatlerimizden kaynaklı o dengeyi kurarken biraz açıkçası zor olabiliyor.”

Katılımcı 22: "Hiç kuramıyorum çok zorlanıyorum belki çocuklarımın küçük olmasından dolayı eşim de çok yoğun çalışıyor gün içerisinde maksimum 1 buçuk 2 saat görüşebiliyoruz. Ya birkaç saat anneyim evde ya burada bir işletmeciyim ya mutfakta üretimde bir aşçıyım yani hepsini bir arada yapamıyorum. Aynı anda hepsiymi diyemem günün belli saatlerinde farklı görevlerim var dediğim gibi ya eşimle birlikte bir sevgili gibi birkaç saat yemeğe çıkıyoruz evde 4 kişilik bir aile aynı anda vakit geçiremiyoruz hatta bu sıradaki gündemdeki problemlerinden biri de bu ama dengeyi kurmak çok zor ben hala kuramıyorum inşallah kuracağız."

Katılımcı 25: "İşte o çok zor hele ki küçük çocukları olan için ben iş yerimi açtığımda en küçük kızım bir buçuk yaşındaydı o zorluyor yani hem ev hem iş hem çocuklar gerçekten yürütmesi çok zor bir de şey yiyecek içecek sektörü çalışma saatlerini biliyorsunuz uzun. Düzeni bozan bir şey."

Katılımcı 29: "Ailem de burada ailecek çalışıyoruz hafta sonu çocuklar yardıma geliyor. Artıları da oluyor eksileri de oluyor ama eksileri daha fazla özel hayatınız yok tatiliniz yok herkes tatil deyken siz çalışmak zorundasınız. Maalesef ki bütün resmi tatillerde bütün özel günlerde biz açığız her yer kapalı yani resmi kurumlar."

4.7. Girişimcilik Kaynaklı Toplumdaki Statü Değişimi

Restoran sektöründe girişimci olmanın kadınların toplum içerisindeki statü değişimi incelenmiştir. Tablo 8.'de araştırmada elde edilen girişimcilik kaynaklı toplumdaki statü değişimin temasına ilişkin kodlar sunulmuştur.

Tablo 8. Girişimcilik kaynaklı toplumdaki statü değişimi temasına ilişkin kodlar.

Tema	Kod	Frekans	Yüzde
Girişimcilik kaynaklı toplumdaki statü değişimi	Kendi işinin olması toplumda saygı kazandırır	15	40,54
	Çevrem genişledi	7	18,92
	Kendi işinin olması toplumdaki statüyü yükseltir	6	16,22
	Değişiklik olmadı	5	13,51
	Sosyal ilişkilerimden soyutlandım	2	5,41
	Ekonomik olarak daha rahatım	2	5,41
	TOPLAM	37	100,00

Girişimcilik kaynaklı toplumdaki statü değişimi hakkında bazı katılımcı görüşleri aşağıdaki gibidir.

yapan kadın gelmiş işte cidden hiç birinin sahibi değilim her şeyin sahibi Allah."

Katılımcı 8: "Değişik oldu mu tabii daha farklı oluyorsun girişimcisin parmakla gösteriliyorsun şimdi normalde çalışandan bir tık daha üst düzeyde oluyorsun bir yere girdiğin zaman farkın oluyor saygınlık kazanmış oluyorsunuz."

Katılımcı 10 : "Kendi kararlarımı alacak noktaya getirdi beni."

Katılımcı 11: "Toplumda gerçekten fark ediyor a işte tanınan biri G..sahibi E.. hepsi biliyorlar yani tanınırlığınız artıyor bunca yıldır bu işi yaptığınızda insanların size bakış açısı değişiyor başarmışsınız onu görüyorlar bir de 2. şube oldu 3. oldu toplum açısından gerçekten çok güzel bir şey. Bir ortama girdiğinizde bunu hissedebiliyorsunuz saygınlık kazanılıyor."

Katılımcı 14: "Daha çok çevre edinmemi sağladı çevre edinirken de tabii ki buraya gelen müşteriler sayesinde birileriyle tanıştığım için hani onların gözündeki S.. ile eski tanıdığım eski arkadaş olduğum S... tabii ki de değildir. Ama onu hep korumaya çalıştım hep ben olmaya çalıştım o yüzden bir ben bir fark görmüyorum sadece çevrem çok genişledi.

Katılımcı 15 :” İş yeri sahibi olmak ve şef olmak toplumda saygınlık kazandırdı.”

Katılımcı 16: “Tabii ki daha fazla insan tanıdım. İnsanların gözündeki imajınız değişiyor işletme sahibi olmak çalışan kadın olmaktan farklı kesinlikle saygınlık kazanıyorum.”

Katılımcı 20: “İnsanların yaklaşımı zaten her şeyden hissedilebiliyor. Başta "Merhaba, ben Damla" dediğimde aldığım "Merhaba" cevabından sonra, "Ne iş yapıyorsunuz?" sorusuna geldiğinde, "Aa, öyle mi? Çok güzel!" gibi bir tepki alıyorum. İnsanlardaki bu hızlı geçişi çok net görebiliyorum. Bir şeyleri başarmış olmak ya da herkesin sevdiği bir ürünü üretiyor olmak elbette büyük bir gurur veriyor.”

4.8. Restoran Sektöründe İşletme Kurarken Kadın Olmaktan Dolayı Yaşanılan Zorluklar

Restoran sektöründe kadın olmaktan dolayı yaşanan zorluklar incelenmiştir. Tablo 9.’da araştırmada elde edilen kadın olmaktan dolayı yaşanan zorluklar temasına ilişkin kodlar sunulmuştur.

Tablo 9. İşletme kurarken kadın olmanızdan dolayı zorluklar temasına ilişkin kodlar.

Tema	Kategori	Kod	Frekans	Yüzde
İşletme kurarken kadın olmanızdan dolayı zorluklar	Kadın olmanın zorlukları	Kadınlar görmezden geliniyor	4	21,05
		Toplumsal cinsiyet eşitsizliği	3	15,79
		Ev işleri, annelik vaktimi ve enerjimi alıyor	2	10,53
		Kadınlar girişimcilik konusunda yeteneksiz görülüyor	2	10,53
	Kadın olmaktan dolayı zorluk yaşamama	Kadınların iletişim becerileri daha yüksek	3	15,79
		Kadınlar kariyerlerinde daha organize ve başarılı	2	10,53
		İşyerinde kadınlar daha sakinler	1	5,26
		Eşimin yardımıyla zorlukları aştım	1	5,26
		İşyerinde kadınlar daha duyarlı	1	5,26
TOPLAM			19	100,00

Restoran sektöründeki kadınların işletmelerini kurarken kadın olmaktan dolayı yaşadıkları zorluklar temasına ilişkin kategoriler; kadın olmanın zorlukları ve kadın olmaktan dolayı zorluk yaşamama şeklindedir. Bazı katılımcı görüşleri aşağıdaki gibidir.

Katılımcı 2 : “Tabii ki erkeklerin bazı kolaylıkları daha fazla ya da insanlar böyle sanki erkek olunca daha deneyimli olacak. Daha güzel iş yapacak gözüyle bakıyorlar. Ama öyle değil kadınlar bence işlerinde daha titizlikler daha böyle iyice eğitimlerini almak istiyorlar. Ben emin olmadan başlamadım mesela.”

Katılımcı 3: “Genel olarak tabii ki kadınlar hem evde ev hanımı çocuğunun annesi eşine eşlik görevi buraya geliyorsunuz burada aynı şekilde koşturma. Tabii ki o kadın erkek farkı çok fazla ben erkek bir işletmeci olsaydım bütün enerjimi buraya harcardım ama benim enerjimin neredeyse % 40-45’i evde bitiyor zaten buraya geldiğim zaman %55 kalıyor.

Katılımcı 5: “Özellikle Türk toplumunda erkek aşçıların daha değerli olduğuna dair bir algı var. Beni kamuda çalışırken bayan aşçı görünce şaşıyorlardı. Kesinlikle cinsiyet ayrımı hiçbir dalda olmamalı.”

Katılımcı 7: "Usta zoruyla çok karşılaştım ustalar kadın olduğum için işlerimizi uzattılar ödemelerdeki atıyorum bu 10 TL ise buna 15 TL dediler gibi bu tarz sorunlarla çok karşı karşıya kaldım."

Katılımcı 14: "Her zaman hâlâ daha karşılaşıyorum. Örnek vereyim mesela dilenciler bile sizi dikkate almıyor sizi. İşte bayan olduğun için duygusal biliyorlar ama bir erkek olarak kapının önünde dikilsem belki korkacak gidecek."

Katılımcı 16: "Hem çalışanlar sizi kadın görünce bir tık daha duygusal olacağınızı düşünüyor. Hem de işte mal çektiğiniz toptan alışveriş yaptığınız kişiler biraz daha hani sanki işten anlamıyormuşsunuz gibi yaklaşıyor. Hâlbuki mutfaktan geldik aynı şeyi yapıyoruz ama sanki bir erkek gördüklerinde onlarla çay içtiğinde vücut dilleri daha kendilerinden emin oluyor ama biz olduğumuzda aslında onların kendilerine güvensizliği ortaya çıkıyor."

Katılımcı 8: "Kendini ifade edildikten sonra bir yerde kadın olmak bir şeyi değiştirmiyor. Çünkü artık eskisi gibi değil hani eskisi gibi kadınlar evde otursun kadınlar evde çocuk baksın artık o statü tamamen z kuşağıyla kırıldı şu anda zaten her türlü destek oluyor kadına yani sadece yapacağım desin yapmak istesin."

Katılımcı 10: "Ben avantajını yaşadım yani hiç zorlukla karşılaşmadım aslında kadın olduğumuz için çok da saygı görüyorsunuz yani sizi destekleyen esnaf ya da etrafınızdaki insanlar yani benim çalıştığım insanlar şöyle ticaret yaptığım alışveriş yaptığım insanlarda mesela ben bel... ile çalışıyorum. Çalıştığımız mutfak şefinden, müdüründen %99 erkek yani ben hiçbir zaman dezavantajını görmedim ki avantajını gördüm daha saygılılar bayanlara karşı."

Katılımcı 11: "Aslında Sakarya gibi bir yerde hiç karşılaşmadım diyebilirim gece ikide dükkânı da kapattım çocuklarla birlikte barı da temizledim. Gerçekten Sakarya küçük bir yer Sakarya'da belki de tanındığımız için böyle bir şey gelmedi hiç bilemem ama 10 yıl oldu bir hır gür bile yaşamadım."

Katılımcı 22: "Karşılaşmak üzereyken hep geri çekildim. Erkeklerin de yapabildiği işleri başarabilen kadınlardan olduğumu düşündüğüm için çok karşılaşmadım. Çünkü inşaat alanında da sanayide de işte kendi aracım bozulduğunda da aracını götürebilen bir insanım karşılaşmak üzereyken hep çevirdim. Tez canlıyımdır birilerini çok bekleyemem işte eşime beni buraya götür müsün? Şunu yapar mısın? Gibi çok ricada bulunamam o yüzden de hep kendi işimi kendim gördüm ama zor özellikle tadilat süreçleri ve bu tarz işler kaba erkek işi olan daha tamirat gerektiren işlerde kadınların olması ve bunu başarması erkeklerin gözünde daha da zor. 35 40 yaşlarında 50 yaşlarında ustalar ciddiye almıyorlar ama günün sonunda elini öpmek zorunda kalıyorlar."

4.9. Restoran Sektöründeki Kadın Girişimcilerin İstihdam Profili

Restoran sektöründeki kadın girişimcilerin istihdama etkisi araştırılmak üzere istihdam sağladıkları kişi sayıları sorulmuştur. Tablo 10.'da araştırmada elde edilen istihdam sağladıkları kişi sayısı temasına ilişkin kodlar sunulmuştur.

Tablo 10. İstihdam edilen kişi sayısı temasına ilişkin kodlar.

Tema	Kategori	Kod	Frekans	Yüzde
İstihdam edilen kişi sayısı	Tam zamanlı	1-5 kişi	16	45,71
		10 üzeri	8	22,86
		6-10 kişi	1	2,86
	Yarı zamanlı	1-5 kişi	5	14,29
		11-20 kişi	4	11,43
	İstihdam yapılmıyor	İstihdam yapılmıyor	1	2,86
TOPLAM			35	100,00

Restoran sektöründe kadın girişimcilerin istihdam ettikleri kişi sayısı teması kategorileri; tam zamanlı, yarı zamanlı ve istihdam edilmiyor şeklindedir. İstihdam edilen kişi sayıları ile ilgili bazı katılımcı görüşleri aşağıdaki gibidir.

Katılımcı 8 işletmesinde full-time 15 kişi part-time ve yoğun olan zamanlarda alınan komilerle birlikte istihdam sayısının 30'a çıktığını ifade etmiştir. Katılımcı 14 işletmesinde 20 kişiye istihdam sağladığını personel sayısının kışın 25-26 kişiye kadar çıktığını ifade etmiştir.

5. Sonuç ve Tartışma

Girişimcilik, ekonomik canlılık ve refahın sürdürülebilmesi için elzemdir. Bu durum, girişimcilerin ekonomik büyümenin sağlanması, istihdamın artırılması ve sürdürülebilir üretim ve pazarlama uygulamalarıyla küresel ölçekte etkin işletmelerin kurulmasında önemli bir rol oynadığı gelişmekte olan ekonomiler ve ülkemiz için de geçerli olmaktadır. Ayrıca, nüfusun yaklaşık yarısını oluşturan kadınların ekonomik büyümeye, ulusal refaha ve bunun sürdürülebilirliğine önemli katkılar sağladığı yadsınamaz bir gerçektir. Girişimcilik, ulusal ekonomiye fayda sağlamanın yanı sıra, kadınların ekonomik bağımsızlıklarını ve sosyal statülerini güçlendirerek güçlenmelerinde kilit bir faktör olarak hizmet etmektedir.

Bu çalışmada girişimciliği, kadın girişimciler üzerinden inceleyerek, restoran sektöründe faaliyet gösteren kadın girişimciler ile sınırlandırılmıştır. Araştırmada restoran sektöründe faaliyet gösteren kadın girişimcilerin demografik özellikleri, restoran sektöründeki girişimciliği tercih etme nedenleri, girişimcilik kişiliği ile başarılı olma durumları, işletmelerini kurarken karşılaştıkları zorluklar, aile ile iş yaşamı hakkındaki denge durumu, restoran sektöründe kadın girişimci olarak erkeklere kıyasla karşılaştıkları zorluklar ve istihdama etkileri araştırılmıştır.

Girişimciliği ekonomik bağımsızlık ve kişisel başarıya giden bir yol olarak gören kadınlar, işlerini kurarken genellikle çok sayıda zorlukla karşılaşmaktadır. Araştırma bulguları, evlilik, çocuk bakımı sorumlulukları ve sermaye teminindeki güçlükler gibi faktörler nedeniyle pek çok kadının ancak 40'lı yaşlarında girişimciliğe atılabildiğini göstermektedir. Literatür taraması da kadınların girişimciliğe 40'lı yaşlarda atıldıklarını destekler niteliktedir (Soysal, 2010; Yavuz Özgül, 2019; Akça, 2019). Görüşmeler, 40'lı yaşlarında girişimci olan kadınların, kadın girişimcilere yönelik devlet kredilerine erişememe ve mevcut finansal desteğin yetersizliği de dâhil olmak üzere çeşitli zorluklarla karşılaştığını ortaya koymaktadır. Bu faktörler, özellikle başlangıç sermayesinin temininde önemli engeller teşkil etmekte ve kendi işinin sahibi olmak isteyen pek çok kadın için ciddi bir sorun teşkil etmektedir. Bu sonuç, Yavuz Özgül (2019) ve Şengöl (2020)'ün yaptığı çalışmalarla paralellik göstermektedir. İşletmelerinin faaliyete geçme aşamasında kadınlar en büyük zorluk olarak genellikle yüksek vergi ve masrafları göstermekte ve gelirlerinin önemli bir kısmının işletme masraflarına gittiğini belirtmektedir.

Araştırma bulguları, kadın girişimcilerin, sermaye ve finansal kaynakların güvence altına alınmasıyla ilgili zorlukların yanı sıra, restoran işletmelerinin başarısı için kritik öneme sahip olan kalifiye personelin işe alınması ve elde tutulmasında da güçlüklerle karşılaştığını göstermektedir. Bu zorluklar, restoran sektöründeki uzun çalışma saatleri ve İçöz (1991) çalışmasında da belirttiği gibi; restoran işlerinin uzun vadeli istikrardan yoksun olduğu gibi sorunlara bağlanmaktadır.

Kadınların karşılaştıkları bir diğer önemli zorluk da restoran sektörünün uzun çalışma saatleri nedeniyle iş yaşamı ile aile arasındaki dengede zorlanmalarıdır. Aile içi sorumlulukların ve çocuklara yeterince zaman ayıramamanın, kadınları duygusal tükenmeye yol açarak iş başarısının önünde ciddi bir engel oluşturduğu gözlemlenmiştir.

Çalışma, kadınların girişimciliği saygı kazanmak ve sosyal statülerini geliştirmek için bir araç olarak gördüklerini ortaya koymuştur. Girişimcilik faaliyetlerine katılım, kadınların sosyal konumlarının güçlendirilmesinde rol oynamakta ve cinsiyet ayrımcılığıyla mücadelede katkıda bulunmaktadır. Ayrıca

kadınları, erkek egemen toplumlarda ve evlilik ilişkileri içinde karşılaşılan ayrımcılığa direnme konusunda da güçlendirmektedir.

Araştırma, restoran sektöründeki kadın girişimcilerin erkeklere kıyasla daha fazla sakinlik, duyarlılık ve daha güçlü iletişim becerileri sergileme eğiliminde olduklarını ve bu özelliklerin işletmelerinin başarısına önemli ölçüde katkıda bulunduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, kadınların işletmelerinin kuruluşu ve işleyişi sırasında, cinsiyetleri nedeniyle göz ardı edilmeleri veya daha az yetenekli olarak algılanmaları nedeniyle sıklıkla zorluklarla karşılaştıkları da gözlemlenmiştir. Ayrıca kadınlar, ev işleri ve annelik gibi çifte sorumluluklarla da mücadele etmektedirler. Bu durum, kentteki ataerkil yapının etkisini yansıtmaktadır. Şengöl (2020) Isparta ilinde, kadın girişimciler ile ilgili yaptığı çalışmada da benzer bulgular ortaya koymuştur. Restoran sektöründeki kadın girişimci sayısının düşük olması, bu sektördeki erkek egemenliğinin devam ettiğini göstermektedir.

Araştırma, kadınların eğitim düzeyi ile girişimcilik arasında bir korelasyon olduğunu göstermektedir. Tambunan, (2007); Akça, (2019); Özdemir, (2023)'in yaptıkları çalışmalarda bu sonucu desteklemektedir. Daha yüksek eğitim seviyesine sahip kadınlar daha fazla özgüven sergileme eğilimindedir ve bunun da girişimcilik için temel bir özellik olan risk alma isteklerini artırdığı gözlemlenmiştir. Ayrıca yüksek eğitilmiş kadınlar işlerinin sürdürülebilirliğini ve büyümesini sağlamak için becerilerini geliştirme eğiliminde olduğu görülmekte bu da iş başarısına ulaşmak için önemli bir faktör olarak düşünülmektedir.

Araştırma, kadın girişimcilerin risk alma, öz güven, hırs ve cesaret gibi kişilik özelliklerinin girişimciliğin temel gereklilikleriyle örtüştüğünü ortaya koymuştur. Uluköy, Demirelli, (2014); Erdemir, (2018) & Carter, Henry, Cinneide, Johnston (2007)'nin yaptıkları çalışmalarda bu sonucu destekler niteliktedir. Aslında, bazı kadınlar sadece bu özellikleri nedeniyle girişimlerinde oldukça başarılı kabul edilmektedir. Çalışma ayrıca kendi işlerini kuran kadınların genellikle kendi kendilerinin patronu olma, kendilerini gerçekleştirme ve başarı tutkularının peşinden gitme arzusuyla hareket ettiklerini ortaya koymaktadır. Gül ve Gül (2018)'ün yaptığı çalışmada da benzer bulgular saptanmıştır.

Araştırma bulguları, bir kişinin yetiştiği aile ortamı, eğitim geçmişi, karşılaştığı ekonomik koşullar ve profesyonel ağlarının sağladığı fırsatlar gibi faktörlerin girişimcilik ruhunun gelişimini olumlu ya da olumsuz yönde etkilemede önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Karakaş & Gökmen (2016) 'nin yaptığı çalışmada bu sonucu destekler niteliktedir.

Gelişmekte olan ülkelerde istihdam önemli bir sorundur. Bu bağlamda, kadın girişimcilerin yarattığı iş fırsatları göz önünde bulundurulduğunda, kadın girişimciliği ülke ekonomisine katkı sağlamada önemli bir rol oynamaktadır.

Araştırmanın bulgularına dayanarak, aşağıdaki bölümde Sakarya'daki restoran işletmelerinde kadın girişimcilerin karşılaştıkları zorluklara yönelik ayrıntılı çözüm önerileri sunulmaktadır:

- Kadınların restoran sektöründe girişimciliğe atılabilmeleri ve girişimcilikte başarıya ulaşmalarına yardımcı olmak için vergi indirimleri, taksitli ödeme seçenekleri gibi ayrıcalıklar, sigorta primi teşvikleri, restoran sektöründe kadın girişimciliği desteği ve kadın girişimciliği desteği için yaş sınırının yükseltilmesi gibi tedbirlerin bu sektördeki kadın girişimci sayısında artışa yol açabileceği düşünülmektedir.
- Personel sorunu için; sektördeki çalışma saatlerinin yeniden yapılandırılması ve çalışanların işletmeye olan bağlılıklarını artırmak için ihtiyaçlarının karşılanması büyük önem taşımaktadır. Çalışan memnuniyetinin sağlanmasının müşteri memnuniyetini olumlu yönde etkilemesi ve böylece işletmenin sürdürülebilirliğine katkıda bulunması beklenmektedir.

- Girişimci olmak isteyen kadınların daha yönetilebilir bir denge sağlamak için evlenmeden önce ya da aile içi sorumluluklarını çözüme kavuşturduktan sonra girişimcilik faaliyetlerine başlamaları önerilmektedir.
- Kadınların katılımını teşvik etmek ve bu alanda faaliyet göstermeleri için fırsatlar sağlamak amacıyla yerel yönetimlerin bu açığı fark etmesi ve kadın girişimcileri teşvik edecek ve destekleyecek strateji ve politikalar geliştirmesi büyük önem taşımaktadır. Kadın girişimcilerin sayısının artırılmasının yalnızca ekonomik verimliliği artırmakla kalmayıp aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitsizliğini azaltarak önemli bir sosyal değişime yol açması beklenmektedir. Bu dönüşümün, süregelen ataerkill yapıların kırılmasına katkıda bulunması beklenmektedir.
- Kadın girişimciliği yeni iş fırsatlarının yaratılmasında, işgücünün kalitesinin iyileştirilmesinde, istihdamın artırılmasında, ülke içindeki gelir eşitsizliğinin ve ekonomik dengesizliklerin azaltılmasında, yerel pazarlarda sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunulmasında, kadınların kendilerini gerçekleştirmeleri ve özgüven kazanmaları için güçlendirilmelerinde ve diğer kadın girişimci adaylarına rol model olmalarında önemli bir rol oynamaktadır. Tüm bu faktörler toplumun genel refahına katkıda bulunmaktadır. Ancak, Türkiye'de restoran işletmelerindeki mevcut kadın girişimci oranının, küresel ölçekte belirli ekonomik hedefleri karşılamak için yetersiz olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle, kamu kurumları, STK'lar, bankalar ve finans kuruluşları, kadın girişimciliğini desteklemek ve teşvik etmek amacıyla kadınların gerekli bilgi, eğitim, danışmanlık, sermaye ve diğer kaynaklara erişimini sağlamak için daha fazla çaba göstermelidir.

Bu çalışmadan elde edilen bulgular ışığında Sakarya'daki restoran sektöründe kadın girişimcilerin deneyimleri incelenerek, yaşadıkları zorluklar ve çözüm önerileri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmanın yeni yapılacak olan araştırmalara ilham vermesi ve bununla birlikte sektöre girecek olan yeni kadın girişimcilere yol gösterici boyutta olması umulmaktadır.

Kaynaklar

- Akça, Ç. (2019), *Kadın girişimcilerin girişimcilik niyetleri ile kendine güven ilişkisinin belirlenmesi: Yiyecek içecek sektöründe bir araştırma*, (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara).
- Albayrak, T. (2022). *Türkiye'de kadın girişimciliği ve ekonomik büyümeye etkileri* (Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne).
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır?. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/aeusbed/issue/50899/598299>
- Başar, M., Tosunoğlu, T. & Demirci, A.E., (2001), *Girişimcilik ve Girişimcinin Yol Haritası İş Planı*, Eskişehir: Eskişehir Ticaret Odası Yayınları.
- Bayraktar, K. (2023). *Türkiye'de kadın girişimciliğinin tarihçesi ve 1990'larda kadın girişimciliğini artırmaya yönelik yapılan düzenlemeler* (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul).
- Carter, N. M., Henry C., Cinneide, B. O. ve Johnston, K. (2007), *Female entrepreneurship*, Routledge Taylor & Francis Group.
- Çağlar, A. G. (2019). *Women entrepreneurship in local economic development: Women producer bazaars as an alternative organization model* (Master's Thesis, Middle East Technical University).
- Demir, E., Çoban, M. S., & Yılmaz, A. B. (2017). Türkiye'de kadın girişimciliği: Kadın girişimciliğinin özellikleri, sorunları ve Türkiye'deki durumu hakkında bir değerlendirme. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(38), 329-350. <https://rb.gy/mahui4>

- Efe, S. (2019). *Türkiye'de kadın girişimciliği: Instagram kullanımı üzerinden bir durum tespiti* (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul).
- Emon, M. M. H., & Nipa, M. N. (2024). Exploring the gender dimension in entrepreneurship development: A systematic literature review in the context of Bangladesh. *Westcliff International Journal of Applied Research*, 8(1), 10-47670. <https://wjar.westcliff.edu/wp-content/uploads/2024/01/Emon-Nipa-.pdf>
- Erdemir, T. (2018). *Kadın girişimciliği ve kadın girişimciliğini etkileyen engeller ve fırsatlar üzerine bir araştırma* (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul).
- Gökçe, A., & Batman, O. (2022). Turizm formları: Terimsel adlandırma üzerine nitel bir çalışma. *Journal of New Tourism Trend*, 3(1), 39-59. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/joinntt/issue/70192/1117618>
- Göküş, M., Özdemiray, S. M., & Göksel, Z. S. (2013). Bölgesel kalkınmada kadın girişimciliğinin önemi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 29. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1724690>
- Gül, M. & Gül, K., (2018). Balıkesir ilinde kadın girişimci profili ve sorunları: Yiyecek sektöründe bir uygulama. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (56), 82-96. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dpusbe/issue/36761/390631>
- İsa, M., İsmail, S., & Fuza, H. N. (2022). Integrating women entrepreneurs into SMEs Programmes and national development plan to achieve gender equality. *Journal of Islamic, Social, Economics and Development*, 7(44), 20-31. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dpusbe/issue/36761/390631>
- İçöz, O. (1991). Turizm sektörünün gelişmesinde insan unsurunun önemi. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1004472>
- İlter, B. (2008). *Girişimcilik sürecinde kadın girişimcilerin karşılaştıkları sorunların analizi: KAGİDER örneği* (Doktora Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar).
- Kamaç, H. (2018). *1980-2000 arası Türkiye'de yaşanan siyasi krizlerin dış ticaret ve girişimcilik üzerine etkileri* (Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ).
- Karakaş, A. & Gökmen, G. (2016). Turizm sektöründe kadın girişimcilerin profilinin incelenmesi. *Journal of Recreation and Tourism Research*, 3 (3), 18-25. <https://jrtr.org/index.php/jrtr/article/view/159>
- Köksal, Y., Şeyhanlıoğlu, H.Ö. ve Oğuz, O. (2023). Yöresel Mutfak Kültürünün Bölgesel Kalkınmadaki Rolü ve Yerel Halkın Algılarının Belirlenmesi: Ağrı Örneği. *Journal of Gastronomy, Hospitality and Travel*, 6(3), 1456-1476. <https://www.joghat.org/uploads/2023-vol-6-issue-3-full-text-348.pdf>
- Narin, M., Marşap, A., & Gürol, M. A. (2006). Global kadın girişimciliğinin maksimizasyonunu hedefleme: Uluslararası arenada örgütlenme ve ağ oluşturma. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(1), 65-78. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gaziuibfd/issue/28336/301160>
- Özdemir, Ö., (2023). Women Entrepreneurship in Tourism Industry; General Outlook of Turkey. *Geographies, Planning & Tourism Studios*. https://jag.journalagent.com/gpt-studios/pdfs/GPT_3_1_70_75.pdf
- Öztürk, M. D. (2016). *Türkiye'de kadın girişimcilik: Kadınları girişimciliğe yönelten faktörler, karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri* (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul).
- Özyılmaz, A. M. (2016). *Türkiye'de kadın girişimciliği ve girişimci kadınların karşılaştıkları sorunlar üzerine bir araştırma* (Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Nevşehir).
- Şahin, E. (2006). *Kadın girişimcilik ve Konya ilinde kadın girişimcilik profili üzerine bir uygulama* (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya).

- Şekerler, H. (2006). *Kadın girişimciler, karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri* (Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya).
- Şeyhanlioğlu, H. Ö. & Hasoğlu, M. (2025). Examining the Relationships Between Destination Image, Tourist Satisfaction, Gastro Tourism Attitudes and Repeat Recommendation Intentions: The case of Istanbul. *Turismo y Sociedad*, Vol. XXXVI, pp. 295-312. <https://doi.org/10.18601/01207555.n36.12>
- Şeyhanlioğlu, H. Ö., & Kingır, S.(2021). Alternatif Turizm Girişimciliği, (Edt: Karadal, H.), Küresel Girişimcilik Güncel Gelişmeler, İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Şeyhanlioğlu, H. Ö., & Kingır, S. (2023). The Effect of Emotional Labor and Basic Self on Constructive Normal Behavior in Hotel Operations: The Intermediate Role of Staff Empowerment. *Ege Academic Review*, 23(4), 543-556. <https://dergipark.org.tr/en/pub/eab/issue/80426/1129045>
- Tahtalı, F. (2018). *Türkiye’de kadın girişimciliği ve Malatya kentsel alanda kadın girişimciler üzerine bir araştırma* (Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya).
- Türk Dil Kurumu. (2025, Mayıs). *Türk Dil Kurumu sözlüğü*. <https://sozluk.gov.tr/>
- Uluköy, M., & Demirelli, C. (2014). Cinsiyetin girişimcilik özellikleri üzerine etkisi: Erkek girişimcilik ve kadın girişimciliğinin karşılaştırmalı analizi. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 22. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/yead/issue/21809/234435>
- Ünal, T. (2022). *Türkiye’de kadın girişimciliği, süreçleri ve istihdama etkisi (Elazığ ili örneği)* (Yüksek Lisans Tezi, Munzur Üniversitesi, Elazığ).
- Yavuz Özgül, S. (2019). *Kamu desteklerinden yararlanan kadın girişimciler: Ankara ili örneği* (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara).
- Yıldız, E. D. (2019). *Türkiye’de kadın girişimciliği alanında faaliyet gösteren kurum ve kuruluşların kadın girişimcilere pozitif etkileri* (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Okan Üniversitesi, İstanbul).
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, (10.bs.), Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, A., Şeyhanlioğlu, H. Ö., & Kingır, S. (2020). A field study to determine organizational commitment and job satisfaction in hotel businesses. *Revista Latino-Americana de Turismologia*.6(1), 1-11. https://www.researchgate.net/publication/348008699_A_Field_Study_to_Determine_Organizational_Commitment_and_Job_Satisfaction_in_Hotel_Businesses
- Xu, X. (2020). *Introduction to entrepreneurship*. Springer.